

Комплектування збірки Волинського краєзнавчого музею: досягнення і проблеми

За роки державотворення у музейній справі Волинської області сталися значні зміни, які активізували творчий пошук музейних працівників у науковому і культурному житті регіону, в розбудові незалежної України, поглибили історико-краєзнавчі дослідження, посилили процес переосмислення експозиційного показу історичного минулого і сучасного краю, дали поштовх до створення експериментальних виставок.

Всі процеси трансформації музейної справи у Волинській області пов'язані з діяльністю Волинського краєзнавчого музею (далі – ВКМ). Попри випробування перехідного періоду, брак фінансування, невелику платню працівники закладу перебувають у постійному пошуку: відкривають, збирають, досліджують широке коло пам'яток матеріальної та духовної культури населення регіону, активно популяризують їх шляхом виступів на наукових конференціях, семінарах, через публікації в наукових збірниках та інших виданнях.

ВКМ володіє значними фондами, які дають можливість безперервно їх вивчати та дізнаватися нові факти з історії Волинського краю. На основі музейних фондів розгортається діяльність будь-якого музею. Його успіх залежить від цікавих, автентичних та цінних музейних предметів. Виявити і здобути ці предмети і є завданням наукового комплектування фондів.

Наукове комплектування фондів є основою музейної роботи, що в значній мірі визначає тематику багатьох тем і розділів експозицій, виставок, публікацій.

Після проголошення незалежності України фондова робота ВКМ позбавилася принципів марксистсько-ленінської методології, що була основою у радянський період. У сучасних умовах комплектування фондів базується на принципах і законах музеології, що використовує методи профільних та допоміжних історичних дисциплін.

Своєрідним підсумком багаторічної краєзнавчо-пошукової роботи науковців стала фондова колекція пам'яток матеріальної і духовної культури Волині. До її складу входить чимало унікальних експонатів, історичних реліквій та меморіальних предметів. Станом на 1 січня 2010 р. у фондах ВКМ, його філіалу та відділів нараховувалося 140622 експонати основного фонду та 132101 – науково-допоміжного [7, арк. 15].

ВКМ поповнює свої фонди різними шляхами. Експонати надходять до

музею завдяки проведенню наукових експедицій, обстежень земельних ділянок під будівництво, закупівлі, надходжень з митниць, судів та СБУ, пожертв меценатів та співпраці з установами та організаціями, в тому числі й закордонними, надходжень з конкурсів до народних свят. Ще однією цікавою формою збору експонатів є звернення музейних працівників до місцевих жителів через засоби масової інформації.

Згідно листа Волинської обласної ради «Про погодження землепорядних робіт з управлінням культури і туризму облдержадміністрації» № 352/600 від 15 грудня 2000 р. та відповідного наказу управління культури і туризму Волинської облдержадміністрації [6, арк. 11] проводяться обстеження земельних ділянок під будівництво на предмет виявлення пам'яток археології. В разі виявлення цінних речей вони передаються у фонди ВКМ.

Основним шляхом поповнення музейних фондів залишається, як і в попередні роки, закупівля пам'яток за рахунок спеціальних асигнувань, передбачених кошторисом музею.

Фонди музею в останні десятиріччя поповнюються також завдяки тісній співпраці музейних працівників зі Службою безпеки України. Так у червні 1992 р. управлінням СБУ по Волинській області до ВКМ було передано 40 творів оригінальної і тиражованої графіки українського художника, члена УПА Ніла Хасевича (1905-1952 рр.). Завдяки роботі працівників Ягодинської митниці музей також поповнився цікавими колекціями порцеляни ХІХ ст., металопластики – литі ікони і хрести ХVІІІ – поч. ХХ ст., монет – римські, середньовічні європейські, срібних предметів побуту – скарбнички, коробки для сигар і тютюну [8, с. 8].

Музею Волинської ікони митниця також не раз передавала конфісковану контрабанду (як правило, це зразки російського іконопису ХVІІІ–ХІХ ст.), з якої склалась збірка у 330 одиниць. Таким же шляхом сформувалася колекція підкладних ікон з карбуванням у стилі рококо, класицизму, з посрібленням та позолоченням, з оригінальними сюжетами, наприклад, «Не кидай мене, Мати», «Богородиця – всіх скорбящих радость», «Умягчення злих сердець», «Трипос-тасне Божество». Такі образи не характерні для українського іконопису, вони з'являються у кінці ХVІІІ – на початку ХІХ ст. у Росії, але після третього поділу Польщі і приєднання Волині до складу імперії побутували в православних храмах краю [11].

У 2007 р. волинські митники подарували краєзнавчому музею області 5 старовинних листівок 1910, 1921, 1929 рр. випуску із зображенням визначних пам'яток архітектури Росії та Білорусі та 4 листівки із видами міст Полтави, Львова, Києва та Бережан [5].

У 2009 р. було організовано передачу у фонди ВКМ з наступним опрацюванням історико-культурних цінностей по закритих кримінальних справах з управління СБУ у Волинській області – 365 предметів, відділу Державної виконавчої служби по м. Ковелю та Ковельському району – 114 предметів та Володимир-Волинського міського суду – 7 предметів, зокрема, колекцій нумізматики, фалеристики, зброї, декоративно-ужиткових і декоративно-прикладних предметів [7, арк. 14].

Ще одним джерелом поповнення фондів музею є дарування – заклад має своїх меценатів та жертводавців. Як правило це – випадкові люди. Як зазначає на сайті VIP (Волинський інформаційний портал) директор ВКМ Анатолій Силюк: «Нещодавно лікар з Млинівського району передав Волинському краєзнавчому музею знахідки з часів кам'яного віку. Волиняни часом дарують свої сімейні раритети. Нещодавно одна літня жінка передала музею 2 видання «Кобзаря» Тараса Шевченка, одне з яких видане у 1942 році у Львові. Буває, і колекціонери та антиквари передають речі. Проте не завжди цінні.

Речі для музею-садиби Лесі Українки в Колодяжному – рідкість. Їх переважно дарують. Зокрема, цьому сприяв Микола Жулинський, український літературознавець і політик. Поверталися речі не тільки від людей, а й з «минулого» – під час проведення газифікації музею-садиби виявили господарську яму, де були рештки фарфорового посуду, яким, ймовірно, користувалася Леся Українка» [4].

Важливе місце в активізації роботи ВКМ мають зв'язки з українцями за кордоном. За роки існування незалежної держави Україна ці зв'язки були досить плідними. Вже у 1990–1991 рр. у створенні нової експозиції в «білому» і «сірому» будиночках Музею-садиби Косачів у селі Колодяжному допомогу надала родина Косачів зі США. Сестра Лесі Українки Ізидора та її дочка Ольга Сергіїв, Ірина Кривинюк з Торонто, дослідник Петро Одарченко із Вашингтона сприяли створенню в експозиції розділу «Трагедія родини Косачів», де були розміщені меморіальні речі, зокрема ручка, предмети особистого користування Лесі Українки, прикраси Олени Пчілки, фотографії, автографи тощо. Тоді вперше в Україні з'явилась книга Ізидори Косач з її автографом «Хронологія життя і творчості Лесі Українки» (Нью-Йорк, 1971 р.), яку передали Ольга Сергіїв та С. Гелюта – виходець з Ковельщини. Волинський краєзнавчий музей і музей у с. Колодяжному через налагоджені зв'язки з Романом Кухарем зі США, який детально досліджував творчість Лесі Українки, отримав підбірку його публікацій. Доктор Маркіян Коць із Нью-Йорка, який знав родину Юрія Косача, передав його неопубліковані твори і власні спогади про нього [3, с. 197].

З дарунків Миколи Ворона, бібліотекаря Святоволодимирського осередку міста Калгарі в Канаді, сформовано «Фонд вшанування Лесі Українки в Канаді» [2, с. 16].

З початком створення меморіального музею-садиби В'ячеслава Липинського в с. Затурці Локачинського району були наведені контакти з родиною Липинських в Англії та Польщі. Понад 400 експонатів, документів і матеріалів, першодруків творів В. Липинського представники родини передали музею [3, с. 198].

Понад 300 унікальних речей передала ВКМ Галина Мельник-Калужинська, уродженка Володимирщини, яка була нареченою гетьманича Данила Скоропадського. Велику цінність становлять особисті речі Данила, автографи відомого українського хореографа Василя Авраменка й карти: «Течія Борисфена за Бопланом» (фрагмент атласу Блау, Нідерланди, 1650 р.) і «Східна частина Польщі» (рукописна, П. Корнетті, XVII ст.).

Свої спогади, особисті речі і матеріали були передані зі Швейцарії ВКМ дочкою гетьмана Української Держави Павла Скоропадського Оленою Отт-Скоропадською. Серед них унікальна колекція українських поштових листівок, надрукованих у Коломиї і Відні у 30-40-х рр. XX ст. [3, с. 198].

В останні роки значно активізувалась допомога у поповненні фондів музеїв (особливо ВКМ) волинянами із діаспори. Сформував і передав до музею колекцію українських марок 1920-1940-х рр. керівник українського філателістичного гуртка в м. Лідс (Англія) Роман Дубиняк. Частина особистої бібліотеки, архіву, особисті документи, підбірка фотографій, автографи Митрополитів Полікарпа Сікорського, Никанора Абрамовича, Іларіона (Івана Огієнка), Мстислава, Йосипа Сліпого та ін., всього біля 500 одиниць збереження надійшли до музею від колишнього його працівника, а в останні роки життя Західноєвропейського і Паризького Митрополита Української автокефальної православної церкви (далі – УАПЦ) – Анатолія Дублянського. Його спогади про волинський період життя дають багатий фактичний матеріал для розуміння перебігу подій першої половини XX ст. на Волині, розкривають численні «білі» плями історії музею. За ініціативи Митрополита Анатолія в серпні 1997 р. керівництво общини св. Симона в Парижі передало віднайдені реліквії УАПЦ – облачіння і особисті речі покійного Митрополита Полікарпа Сікорського для зберігання у ВКМ.

Окремі свої праці та матеріали – друковану продукцію волинської діаспори в Америці передав доктор Індіанопольського університету із Блумінгтону (США) Максим Бойко [9, с. 198]. Це один із фундаторів

Інституту дослідів Волині у Вінніпезі (Канада) та Волинського бібліографічного центру (м. Блумінгтон, шт. Індіана, США), секретар Інституту дослідів Волині. М. Бойко є автором багатьох праць з історії бібліографії, книгознавства та історії Волині [1].

Цінні краєзнавчі та біографічні матеріали подарували музею Северин Мацко (м. Вроцлав, Республіка Польща). Вони розповідають про його батька, працівника Волинського музею в 1930-х рр., відомого польського ботаніка Стефана Мацка. Мечислав Фітцке (м. Краків, Республіка Польща) передав музею матеріали про свого брата, відомого археолога, керівника музею в 1930-і рр. Яна Фітцке, Владислав Пшемиський (м. Варшава, Республіка Польща) – про батька, працівника музею в 1930-ті рр. Казимира Пшемиського. Ряд маловідомих сторінок історії музею та Волині допомагають розкрити документи та матеріали, передані Адамом Перетятковичем (м. Катовіце, Республіка Польща), дослідником воєнної історії та шкільництва на Волині, уродженця краю; Тадеушом Марцинковським (м. Зелена Гура, Республіка Польща) – польським краєзнавцем, уродженцем м. Луцька; Тадеушом Гумінським (м. Легніца, Республіка Польща) – колишнім головою Польського краєзнавчого товариства та ін. [8, с. 9].

Щороку музейні фонди ВКМ поповнюються матеріалами з обласних конкурсів різдвяно-новорічної атрибутики та волинського писанкарства.

Також у музеї проводиться велика робота з документування подій сучасності. Зібрано комплекси матеріалів про Всеукраїнський референдум 1 грудня 1991 р., вибори народних депутатів 1994, 1998, 2002 рр., про діяльність політичних партій та громадських організацій на Волині, міжнародні фестивалі «Берегиня», «Оберіг», «Поліське літо з фольклором», «Різдвяна містерія». Сформовано фонди окремих політичних та громадсько-культурних діячів, в тому числі академіків Є. Шаблювського, М. Кравчука, М. Жулинського, письменників М. Малиновської, В. Поліщука, П. Маха, громадських і політичних діячів С. Говдія, М. Коца, Олени та Олександри Левчанівських, митців О. Валенти, Г. Чорнокнижного.

Фондова збірка музею поповнилась матеріалами з історії Української Повстанської Армії, про репресії, що їх зазнали жителі краю в часи тоталітарного режиму, документами, що розповідають про діяльність земляків-волинян, які проживають в діаспорі.

Останні десятиріччя характеризуються відновленням як комплексних наукових експедицій Волинського краєзнавчого музею, так й індивідуальних експедиційних виїздів. Вони організуються з метою збору матеріалів з етнографії, народних промислів, археології, історії

та культури краю по містах і селах Волинської та сусідніх областей. Результати експедиційної роботи, її активізація в останні роки дали багатий науковий матеріал та сприяли поповненню фондової збірки музею.

Гальмує процес комплектування фондів брак коштів. До музею часто звертаються люди, які від безвихідної ситуації хотіли б продати цікаві речі. Але так як музей не має необхідних коштів – то вони продають їх іншим людям, які везуть потім ці речі за кордон. Також внаслідок нестачі фінансів музей змушений інколи відмовлятися від проведення наукових експедицій.

Отже, в період незалежності України ВКМ продовжує комплектування фондів традиційними шляхами. Разом з тим в цей час характерною стала поява нових форм – надходження музейних предметів з митниць та передання їх представниками діаспори з-за кордону. Відновилися з 1990-х рр. наукові експедиції з метою поповнення зібрань музеїв пам'ятками з історії та культури Волинського краю.

Література та джерела

1. Бойко Максим Симонович [Електронний ресурс] / Сайт Інституту історії України Національної Академії наук України. – Режим доступу: http://histans.com/index.php?termin=Vojko_M.

2. Бондаренко Г. Музейне будівництво у Волинській області від 1939 р.: історико-краєзнавчий аспект / Г. Бондаренко // Волинський музей: історія і сучасність. Науковий збірник. Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції, Луцьк-Колодяжне, 18-19 травня 2004 р., – Луцьк, 2004. – Вип. 3. – С. 14-20.

3. Бондаренко Г. Створення і діяльність регіональних музеїв Волині та їхня роль у збереженні пам'яток (1939 р. – початок XXI ст.) / Г. Бондаренко // Замосцько-Волинські музейні зошити: матеріали наукової конференції / ред. П. Кондрацюк. – Замосць: GAUDIUM, 2006/2007. – Т. 4. – С. 19-217.

4. Волинський краєзнавчий музей поповнює свої колекції різними шляхами [Електронний ресурс] / VIP – Волинський інформаційний портал. – Режим доступу: <http://vip.volyn.ua/news/volinskii-kra-znavchii-muzei-popovnyu-svo-kolekts-r-znimi-shlyakhami>.

5. Волинські митники подарували краєзнавчому музею старовинні листівки [Електронний ресурс] / ZIK – Західна інформаційна корпорація. – Режим доступу: <http://zik.com.ua/ua/news/2007/07/04/-80778>.

6. Поточний архів ВКМ. Звіт про роботу Волинського краєзнавчого музею у 2001 році, 23 арк.

7. Поточний архів ВКМ. Звіт про роботу Волинського краєзнавчого музею у 2009 році, 29 арк.

8. Силюк А. Волинський краєзнавчий музей: сторінки історії формування

**Комплектування збірки Волинського краєзнавчого музею:
досягнення і проблеми**

колекції / А. Силюк // Волинський музей. Історія і сучасність. Науковий збірник. Вип. 2. – Луцьк, 1999. – С. 6-10.

9. Силюк А. Історико-краєзнавча діяльність музеїв Волині: стан і тенденції / А. Силюк // Минуле і сучасне Волині та Полісся. Волинська обласна організація Національної спілки краєзнавців України. Матеріали до відзначення 20-річчя від часу створення. Спеціальний випуск. – Луцьк, 2009. – С. 197-201.

10. Федонюк С. Митники поповнили експозицію музею / С. Федонюк. [Електронний ресурс] / Електронне видання газети «Волинь». – Режим доступу : <http://www.volyn.com.ua/?rub=-20&article=1&-arch=670>.

11. Харів О. Свята Параскева проявилась в образі архистратига Михаїла / О. Харів [Електронний ресурс] / Портал RISU. Релігійний туризм. – Режим доступу: http://risu.org.ua/ua/relig_tourism/religious_region/5122/.